

Budoucnost a „já“

V dávné minulosti (asi před 3 tisíci lety) došlo k jakési pronikavé změně vztahu člověka k budoucnosti (vlastní, ale i k budoucnosti vůbec). K této změně došlo v konfrontaci s jeho vztahem dosavadním, charakteristickým pro období tzv. života v mýtu. Pro lidský život ve „světě mýtu“ byla budoucnost především čímsi nebezpečným a člověka ohrožujícím a znamenala základní znejistění i samé vždy přechodné, pomíjející a zanikající přítomnosti. Obávám z toho, co může přijít, k čemu může dojít, se archaický člověk utíkal k tzv. pravzorům a k jejich rituálnímu napodobování, ba dokonce k jakémusi ztotožňování, k identifikaci s nimi. V mytickém „vědomí“ a vůbec stylu života (i myšlení) tak docházelo k hlubokému rozporu: člověk hledal záchranu v identifikaci s pravzory, ale právě tím se vlastně sám sobě ztrácel, neboť oné žádoucí sebezáchovy dosahoval rezignací na svou individualitu, tedy na sebe samého. K významnému zlomu došlo teprve tam, kde si člověk tento rozpor začal uvědomovat a začal toužit a usilovat o osobní nesmrtnost; zde už máme k dispozici velmi starý literární doklad v částečně zachovaných zbytcích eposu o Gilgamešovi. Je ovšem významné, že Gilgameš po otřesu ze smrti Enkidua hledá pomoc v magickém prostředí, totiž v květu nesmrtnosti, což ovšem představuje jen zvláštní typ „identifikace“, takže negativní výsledek lze chápat víceznačně (jako kritiku konkrétní magické techniky, ale třeba také jako výraz rezignace). Dalším, ještě významnějším zlomem byl objev nového, pozitivního vztahu k budoucnosti, v němž nově chápaná budoucnost přestává být výhradně hrozbou (i když vážné hrozby i nebezpečí může „obsahovat“ či do sebe „zahrnovat“), ale stává se vlastním dějištěm oné záchrany, o niž archaický člověk oněmi magickými prostředky o zachování „již daného“ usiloval. Cílem přestala být záchova, udržení a uchování již daného a jsoucího, ale dosažení něčeho, co teď a zde dáno (ještě) není, ale k čemu nejen může, ale snad i má dojít, a to i díky vlastnímu osobnímu přičinění (které ovšem už přestává i jen vnějšně mít rysy magického, rituálního úkonu). Dochází tak k fundamentální reorientaci ve vědomí i v životě člověka, který touto proměnou projde: zatímco pro archaického člověka byla budoucnost onou hrozbou propastí, do níž neodvolatelně padá všechno přítomné a dané a která se otvírá za jeho zády, nechává nově orientovaný člověk za svými zády naopak všechno to, co už bylo, tedy minulost, a tváří resp. čelem se obrací směrem k budoucnosti a do ní, neboť záchranu nečeká od ničeho jsoucího, nýbrž jen od toho, co z budoucnosti teprve přichází.

(Písek, 120802-1.)